

# Waluś, Konrad Jan / Waluś, Jan Henryk

---

## Barwa i znaki 6 Pułku Piechoty Legionów, jego związki z Płockiem

---

Notatki Płockie 58/4 (237), 19-28

---

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych [mazowsze.hist.pl](http://mazowsze.hist.pl).

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

# KONRAD JAN WALUŚ, JAN HENRYK WALUŚ

## BARWA I ZNAKI 6 PUŁKU PIECHOTY LEGIONÓW, JEGO ZWIĄZKI Z PŁOCKIEM

### Abstrakt

W wojnie polsko–bolszewickiej toczącej się w pobliżu Płocka i na ulicach miasta brał udział batalion zapasowy 6 pułku piechoty legionów i zapisał się w naszej historii. Przez lata pielęgnowana była pamięć o poległych żołnierzach. Miasto uczciło poległych szóstaków marmurową tablicą i ufundowaniem sztandaru pułkowego w 1922 roku. Pułk w 1929 roku uhonorował swoją odznaką miasto Płock, oraz wielu mieszkańców. Na drzewcu sztandaru na gwoździach pamiątkowych zapisał się Marcelina Rościszewska i Tadeusz Sułowski.

**Słowa kluczowe:** Płock, wojna polsko-bolszewicka, pułk, sztandary, odznaka

Po raz pierwszy pułk został utworzony w 1726 roku i uchwałą sejmu czteroletniego zostaje mu nadany numer. Przyjmuje nazwę 6 regimentu piechoty Jego Królewskiej Mości i Rzeczypospolitej<sup>1</sup>. Początkowo stacjonował w Kamieńcu Podolskim, Wschowie, Warszawie (1775), Wschowie (1779), Włodzimierzu i Wolbromie (1790). W październiku 1792 ponownie wrócił do Wschowa. Pierwszym szefem pułku był Jan Klemens Branicki (1726), następnie wojewoda lubelski gen. lejtnant Tarło (1729), podskarbi nadworny gen. major Antoni Kossowski, inspektor infanterii księża

Franciszek Sułkowski, Jan Fryderyk Brodowski (11 maja 1789–1793), hetman Stefan Ożarowski (1793–1794). Dowódcami pułku byli pułkownicy: Jan Rosen (1764), Łuba (1774), Wojciech Dąbkowski (1776), Józef Jankowski do 1778, Józef Laskowski do 1781, Jan Goffield de Suessmilch (1786), Jan Fryderyk Brodowski (1787–1789), Maciej Szyrer (1789), M. Zawisza (1793).

Za czasów, gdy szefem pułku był Jan Klemens Brodowski pułk przyjął organizację dwubatalionową. Dowódcą I batalionu został ppłk



Rys. 1. Hetman Jan Klemens Branicki<sup>2</sup>



Rys. 2. Płk Julian Sierawski<sup>3</sup>



Rys. 3. Lewa i prawa strona chor gwii przyznanej 6 pułkowi piechoty przez Ksi cia Józefa Poniatowskiego w 1809 roku<sup>5</sup>. (Chor gwii wykonana była z jedwabiu koloru karmazynowego długo ci 53 i szeroko ci 50 centymetrów. Na płacie widoczny koronowany orzeł biały z insygniami królewskimi w szponach i napisy: WOYSKO POLSKIE, PÓŁK SZÓSTY i PUŁK SZUSTY na stronie odwrotnej)

Maciej Szyrer, a II ppłk Dembowski. Chrzest bojowy I batalion przeszedł w bitwie pod Zielcami 17 czerwca 1792 roku, za którą otrzymał kilkanaście srebrnych krzyży i Virtuti Militari. II baon był w składzie dywizji księcia Michała Lubomirskiego. Oba baony pułk zostały pod Dubienką i jako pułk weszły w skład dywizji generała Józefa Wielhorskiego. Po zwycięskiej bitwie z Rosjanami pod Opalinem 13 lipca 1792 roku i zawieszeniu broni podpisanym w Sieciechowie pułk przekwaterował się do Łęczycy. W powstaniu kościuszkowskim walczył pod Raławicami 4 kwietnia 1794, Szczekocinami 6 czerwca, uczestniczył w obronie Warszawy i poniósł klęskę podczas rzezi Pragi 4 listopada z wojskami rosyjskimi generała Suworowa. Po upadku powstania pułk uległ rozwiązaniu. Ponownie się uformował z chwilą utworzenia przez Napoleona Bonaparte Księstwa Warszawskiego w 1806 roku. Jako 6 pułk piechoty pod dowództwem ppłk Juliana Sierawskiego wchodził w skład legionu generała Józefa Zajczka. Walczył z Austriakami 19 kwietnia 1809 roku pod Raszynem, 3 maja pod Radzyminem, Górami i później Sandomierzem. Za swoje męstwo i zasługi w wojnie polsko-austriackiej 1809 roku księstwo Józef Poniatowski przyznał pułkowi chorągiew zwaną orłem narodowym. W imieniu Księstwa chorągiew przywiózł z Krakowa major Bogusławski i wręczył dowódcy pułku. Fakt ten opisany zastał w liście jaki później wystosował pułk Julian Sierawski do Naczelnego Wodza księcia Józefa Poniatowskiego, w którym ten prosił o mianowanie sieranta Sebastiana Koperskiego na stopień podporucznika orłowego.

Sztandar z chwałą łopotał podczas wojny 1812 roku, gdy pod dowództwem generała Dąbrowskiego

6 pułk maszerował na Moskwę, a później bronił przeprawy na Berezynie pod Borysowem. 20 listopada w walkach pod Studziennicami koło ranny zostaje pułkownik Julian Sierawski.

Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 roku i utworzeniu Królestwa Polskiego z cesarzem Rosji jako



Rys. 4. Chor gwii 6 pułku piechoty z 1815 roku<sup>6</sup>. (Na płacie duży koronowany orzeł biały na karmazynowym polu otoczony wieńcem laurowym i całość zwieszona królewską koroną. Promienie rozchodzące się biało-czerwone szarfy z inicjałami cesarza Rosji Aleksandra I)

Królem Polski Naczelnym Wódzem Wojska Polskiego Wielki Książę Konstanty nakazał pułkom piechoty zmienić sztandary na zgodne z uchwalonymi przepisami. Uroczystość wręczenia 6 pułkowi piechoty nowego sztandaru odbyła się w Warszawie na Placu Saskim 5 listopada 1815 roku.

W początkach powstania listopadowego 1830/31 roku pułk w składzie 2575 szeregowych i 56 oficerów razem z 2 pułkiem piechoty utworzył brygadę Małachowskiego. Dowodzony przez płk. Wybranowskiego walczył pod Grochowem i Białołęką. Zwycięstwo odniósł pod Wawrem i kłeskę pod Ostrołęką. Włączony w skład korpusu gen. Ramorino po bezskutecznych zmaganiach z Rosjanami pod Kazimierzem nad Wisłą 16 listopada przekroczył granicę austriacką. Wraz z upadkiem powstania pułk został rozwiązany. Sztandar złożony dla bezpieczeństwa w pierwszych dniach powstania w arsenale warszawskim został wywieziony przez Rosjan do Moskwy i umieszczony w muzeum na Kremlu. [Na mocy Traktatu Ryskiego z 1921 roku sztandar został zwrócony Polsce. Zniszczony i we fragmentach spoczął w muzeum w Warszawie].

Po 84 latach jako 6 pułk piechoty legionów został wskrzeszony 28 lipca 1915 roku w Legionach Polskich w Rozprze na ziemi piotrkowskiej. Dowództwo objął mjr Ryłski z 1. brygady legionów. Przed wyruszeniem na front 10 września pułk otrzymał z rąk mjr. Ryłskiego sztandar ofiarowany przez mieszkańców Warszawy. Nie są znane okoliczności jego powstania i uszycia, ale pułkowa plotka niosta, że ufundowali go znajomi

dowódcy pułku i warszawskie matki „szóstaków”, jak potocznie nazywano żołnierzy z 6 pułku. Na uroczystości wręczenia pułkowi tego zaszczytnego znaku ofiarodawców nie było, gdyż obawiali się represji ze strony niemieckich władz okupacyjnych. Uroczystość odbyła się na rynku w Rozprze i znamy ją ze wspomnień adiutanta pułku por. dr. prof. Antoniego Jakubskiego<sup>7</sup>. Z tej okazji dowódca pułku wydał rozkaz o treści: *Oficerowie i żołnierze 6 pułku, jutro lub najbliższych dniach 6 pułk odejdzie na front, by spełnić najszczytniejsze swe posłannictwo. Mimo wszystkie starania, przez Warszawę, ten ukochany nasz gród królewski przechodzić nie będziemy gdyż linia marszu naszego ciągnie się daleko na południe od Warszawy. A jednak pójdziemy w bój pod znakiem ukochanej Stolicy, pod amarantowo-białym sztandarem z Zygmuntofskim orłem po jednej, herbem zjednoczonej Rzeczypospolitej Polski po drugiej stronie, jaki na dniu dzisiejszym pułk szósty od Warszawy otrzymał. Dumny i szczęśliwym szósty pułk czuć się dzisiaj może i powinien, gdy jest on jednym oddziałem w Legionach Polskich, na którym od dzisiejszego dnia powiewa sztandar stolicy Rzeczypospolitej Polskiej<sup>8</sup>.*

Płat chorągwi umieszczony był na drzewcu długości 322 centymetrów o średnicy 4 centymetrów, zakończonym srebrną kulą, a na niej umieszczonym posrebrzanym płaskim orłem wysokości 21 centymetrów. Przy kuli umocowano dwie jedwabne szarfy amarantowe z jednej strony i białe z drugiej. Na szarfi o długości 121 centymetrów na amarantowym polu widniał biały



Rys. 5. Lewy i prawy płat sztandaru z 1915 roku. (Płat chorągwiowany miał długość 132 cm i 100 cm szerokości, z jednej strony amarantowy, z drugiej biały. Wykonany z jedwabiu. Na środku strony amarantowej wyhaftowany biały orzeł ze złotą koroną, nad orłem napis „LEGION POLSKI”, pod spodem „PUŁK 6”, pod skrzydłami orła, a nad jego szponami „1915”. Cały skraj strony amarantowej obszyty wężykiem legionowym srebrnym. Na stronie białej pośrodku pola wyhaftowany herb wspólny Polski, Litwy i Rusi. Kraje płatu z trzech stron obszyte srebrnymi frędzlami)<sup>9</sup>

napis „od Warszawy”, na szarfie drugiej długości 65 centymetrów nie było żadnych znaków.

Chorągiew ta przez całą wojnę w latach 1915–1916 była przechowywana w pułku. W późniejszym czasie z powodu spodziewanych represji wobec wojska polskiego ze strony austro–niemieckiej na rozkaz ppłk. Norwida została ukryta w Krakowie wraz z różnymi dokumentami u dyrektora Magistratu Jana Krzyżanowskiego. Po uzyskaniu niepodległości i powstaniu Państwa Polskiego sztandar przewieziono do Warszawy do ppor. Henryka Grubera, który na I Zjeździe Koleżeńskim Szóstaków w sierpniu 1919 roku przekazał go gen. Mieczysławowi Norwid–Neugebauerowi. Ten zaś wręczył sztandar batalionowi zapasowemu 6 pułku piechoty legionów stacjonującemu w Legionowie. Batalion zapasowy od początku 1920 roku był w Płocku i uczestniczył w walkach z bolszewikami 17–19 sierpnia. Był formacją złożoną z 8 oficerów dobrze wyszkolonych i mających doświadczenie wojenne, oraz 596 żołnierzy uzbrojonych, wyekwipowanych i umundurowanych. Na swoim wyposażeniu posiadał 3 karabiny maszynowe. U boku batalionu w lipcu powstał 206 ochotniczy pułk dobrzyńsko–płocki<sup>10</sup> sformowany z inteligencji wiejskiej, miejskiej i młodzieży, oraz rzemieślników i robotników<sup>11</sup>. Z przedmościa płockiego batalion zapasowy 6 pułku piechoty legionów pod dowództwem kpt. Mieczysław Głogowieckiego i batalion zapasowy 37 pułku piechoty wspierani półbaterią 1 baterii 4 dywizjonu artylerii konnej rozpoczął 17 sierpnia atak na linii Trzepow–Goślice. Po kilku godzinnym natarciu wieś Trzepowo została zdobyta. Bronił się folwark, gdzie z zabudowań gospodarczych Rosjanie silnie uzbrojeni w karabiny maszynowe nieśli zniszczenie i śmierć. Tego dnia poległo dwóch oficerów i 60 żołnierzy zostało rannych. W kontynuowanym ataku 18 sierpnia zginął kpt. Mieczysław Głogowiecki, co znacznie obniżyło morale w batalionie. Batalion został otoczony przez Rosjan z 10 dywizji kawalerii i zniszczony. Część batalionu dostała się do niewoli, a wielu w rozpaczliwej obronie zostało wyrąbanych<sup>12</sup>. Zaledwie kilkunastu szóstaków przedarło się i wróciło do Płocka. W bitwie pod Trzepowem i później na ulicach Płocka zginęło 18<sup>13</sup> żołnierzy batalionu zapasowego 6 pułku piechoty legionów, a wielu odniosło rany. W czasie pobytu w Płocku szóstaków 28 lipca ppor. Bolesław Stypułkowski napisał w piątą rocznicę powstania pułku utwór na cześć posiadanego sztandaru. Zwyczajem oficerów i podoficerów było noszenie specjalnej klamry z symbolami pułku. Wielkim wyróżnieniem i uhonorowaniem zasług było posiadanie symboli pułkowych „pierścienia oficerskiego 6 pułku piechoty legionów polskich” lub krzyża „Za wytrwałą służbę w pułku”. Pierścień jako symbol braterstwa został ustanowiony w 1915 roku w pierwszą rocznicę

Patrzcie żołnierze! Tam w górze nad Wami  
Jakiś znak groźnie i dumnie łopocze.  
To sztandar pułku. Ten, co się nie splami,  
Co w serca wlewa Wam nadziei moce.

A choćby kiedy dyszące wściekłością  
Chciały doń sięgnąć zbrojne ręce wraże —  
Wy obronicie go, szepcząc z miłością:  
— Nie rozstaniemy się z Tobą Sztandarze!

Walka o Polskę, gdy zawrzała krwawa,  
Szlście, najlepsze swej Ojczyzny syny.  
Ten Sztandar w darze dała Wam Warszawa,  
Wyście Go w sławy oblekli wawrzyny.

A pod Kukłami, Wilnem, czy Kijowem,  
W błotach Polesia, Ukrainy żarze  
Wy krzepiliście się tym jeno słowem:  
— Nie rozstaniemy się z Tobą Sztandarze!

Na tym Sztandarze powiewa u góry  
Nasz Orzeł Biały — taki ukochany,  
Co pod swe skrzydła z srebrzystymi piórami  
Zebrał Ojczyzny naszej wszystkie stany.

Ci, którym serca nadzieją się złocą,  
Ci, którym bóle zaorały twarze,  
Patrząc na Ciebie, powtarzają z mocą:  
— Nie rozstaniemy się z Tobą Sztandarze!

Rys. 6. „Nasz Sztandar” utwór napisany w Płocku na cześć sztandaru przez ppor. Bolesława Stypułkowskiego<sup>14</sup>

odrodzenia pułku i był nadawany oficerom, którzy przeszli całą kampanię wojenną 1914–1915 w szeregach pułku. Znak ten wykonała firma jubilerska Czaplickiego z Krakowa. Wewnątrz obrączki na złotej wkładce było imię i nazwisko odznaczanego, jego stopień wojskowy i data „28 VII 1915”. Pierścienie zostały wręczone w sierpniu 1916 roku przez ppłk. Norwida w obozie pod Rudką Stawicką. Wśród odznaczonych był chorąży Henryk



Rys. 7. Klamra z inicjałami 6 pułku piechoty legionów noszona przez oficerów i podoficerów<sup>15</sup>





Rys. 8. Pierścień Oficerski 6 pułku piechoty legionów polskich<sup>16</sup>

Bigoszt, późniejszy kapitan, dowódca 206 ochotniczego pułku dobrzyńsko-płockiego.

W zimie 1916 roku w czasie walk pod Optową ptk Norwid zaproponował ustanowienie krzyża pamiątkowego „Za wytrwałą służbę w pułku”. Powstało kilka projektów, z których po poprawkach przyjęto wersję ppor. Jana Zatuskiego. Odznaka przyjęła formę krzyża oksydowanego z żelaza. W centralnej jego części rozpostarty srebrny orzeł z koroną mający na piersi cyfrę 6, a niżej litery PP. Na lewym skrzydle litera „L”, na prawym „P”. Na



Rys. 10. Krzyż pamiątkowy 6 pułku piechoty legionów polskich „Za wytrwałą służbę w pułku”<sup>18</sup>

ramionach krzyża wyryte nazwy największych bitew jakie pól dotychczas stoczył, tak więc: Kostiuchnówka, Kukle-Kopne, Kamieniucha, Góra Polaków. Przy głowie orła umieszczono datę powstania odrodzonego pułku 28 VII 1915. Wręczenie przyznaczonych krzyży nastąpiło 28 lipca 1916 roku i miało być jednorazowe. W listopadzie 1934 roku zmieniono decyzję i krzyż ponownie był przyznawany. Do 1 czerwca 1939 roku wręczono ich 1680.

W listopadzie 1920 roku warszawski sztandar wrócił z batalionu zapasowego do pułku i został 3 grudnia udekorowany w Mołodecznie Orderem Virtuti Militari przez Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego<sup>19</sup>. Uroczystość odbyła się na rynku. Po mszy polowej Naczelnik Państwa Józef Piłsudski wygłosił słowa „Za zasługi bojowe 6-go pułku mianuję Go kawalerem orderu Virtuti Militari” i przypiął krzyż w górnym rogu po amarantowej stronie płatu. Po tym odbyła się defilada poprowadzona przez ptk. Popowicza.

Oprócz tego oficjalnego sztandaru był jeszcze w pułku w szóstej kompani sformowanej z ochotników i skautów z Piotrkowa Trybunalskiego i okolic, sztandar ufundowany przez Zarząd Piotrkowskiej Ligi Kobiet. Skautowski sztandar wręczyły dowódcy kompani delegatki Biskupówna i Jemieleńska, po jego poświęceniu przez ks. Bromskiego i okolicznościowym przemówieniu adwokata Rudnickiego w obecności mjr. Rylskiego. Z tym znakiem skautowska kompania walczyła na Polesiu i później w rocznicę 25-lecia Związku Harcerstwa Polskiego w Spale defilowała razem ze swoim dawnym dowódcą mjr. rez. Złoch-Michalskim i ppłk. dypl. Szymańskim przed Prezydentem



Rys. 9. Projekt odznaki 6 pułku piechoty legionów polskich<sup>17</sup>



Rys. 11. Płk Bolesław Popowicz<sup>20</sup>  
Ignacym Mościckim. Innym znakiem skautów była odznaka noszona na mundurze.



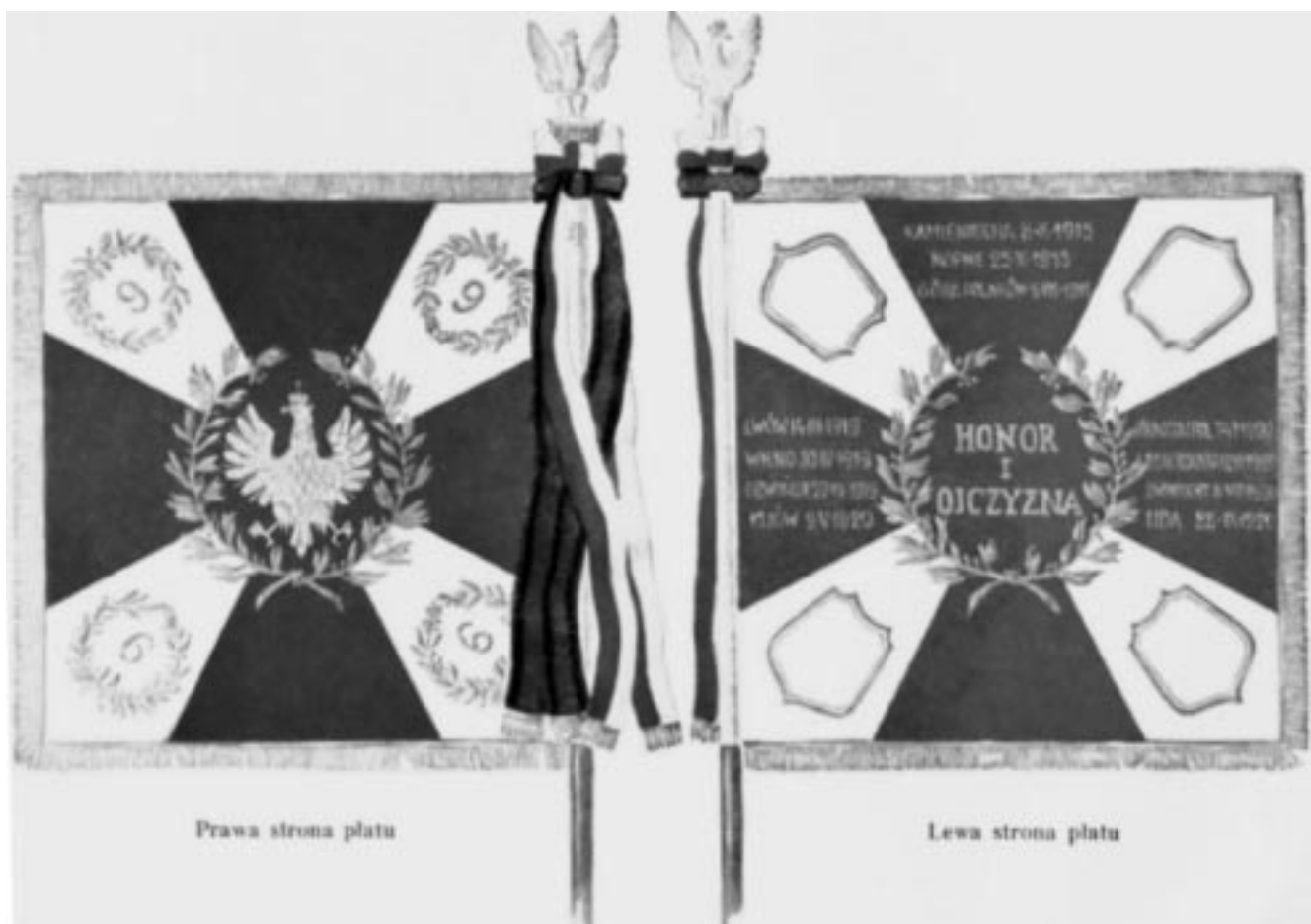
Rys. 12. Odznaka kompani skautowskiej<sup>21</sup>

W 1919 roku Ministerstwo Spraw Wojskowych zgodnie z uchwałą sejmiku z dnia 1 sierpnia o godle i barwie Rzeczypospolitej Polskiej określiło wzór sztandaru wojskowego. Warszawski sztandar 6 pułku piechoty legionów stał się nieprzepisowy. Z



Rys. 13. Lewa i prawa strona sztandaru skautowskiego<sup>22</sup>





Rys. 14. Sztandar 6 pułku piechoty Legionów ufundowany przez Miasto Płock w 1922 roku<sup>23</sup>

pomocą pospieszyło miasto Płock i mieszkańcy okolic, którzy zadeklarowali się ufundować nowy sztandar. Powstał i ukonstytuował się w kwietniu 1922 roku komitet, w którego składzie znaleźli się: starosta płocki Wacław Podwiński, prezes Związku Ziemian Tadeusz Sułowski, prezydent m. Płocka Emil Dudziński, przełożona gimnazjum żeńskiego Marcelina Rościszewska, przełożona seminarium nauczycielskiego żeńskiego Julia Kisielewska, prezes Stowarzyszenia Rolniczego Bolesław Leśniewicz, dyrektor Banku Handlowego Ksawery Cygański, por. 6 p.p.Leg. Edward Ostrowski. Pani Marcelina Rościszewska z płockimi paniami zebrała połowę sumy potrzebną na zakup sztandaru, drugą połowę dało Stowarzyszenie Rolnicze, Związek Ziemian i Bank Handlowy. Sztandar wyhaftowały zakonnice z klasztoru Anioła Stróża w Płocku. Uroczystość wręczenia nowej barwy pułkowi odbyła się 1 listopada 1922 roku na Placu Łukiskim w Wilnie. Po polowej Mszy Świętej celebrowanej przez ks. bp. Bandurskiego, poświęceniu sztandaru i wbiciu gwoździ pamiątkowych, Wódz Naczelny Józef Piłsudski wręczył chorągiew dowódcy 6 pułku piechoty legionów płk. Stanisławowi Kozickiemu. W uroczystości wzięły udział przedstawiciele płockiego komitetu fundującego sztandar. Matką chrzestną została Marcelina Rościszewska, a ojcem Tadeusz Sułowski. Na nowej chorągwi marszałek Józef Piłsudski umieścił krzyż

Orderu Virtuti Militari przeniesiony ze starego sztandaru. Sztandar zaprojektowany i wykonany wg nowego wzoru oprócz białoczerwonej szarfy, miał szarfę orderową Orderu Virtuti Militari. Na lewej stronie płatu, na amarantowych polach wyhaftowano srebrną nicią napisy: w górnym polu: Kamieniucha 8.X.1915, Kopne 25.X.1915, Góra Polaków 6.VII.1916, w lewym polu: Lwów 14.III.1919, Wilno 30.IV.1919, Dźwińsk 27.IX.1919, Kijów 9.V.1920, w prawym polu: Górnostajpol 7.VI.1920, Borodianka 12.VI.1920, Świniuchy 8.VIII.1920, Lida 28.IX.1920.

W drzewce chorągwi wbity 21 pamiątkowych gwoździ: gwóźdź złoty ośmiokątny miał napis Naczelnik Państwa J. Piłsudski, pozostałe 20 wykonane ze srebra, miały kształt kwadratowy i napisy: Szef Sztabu gen. Sikorski W., Min. Spraw Wojsk. Gen. Sosnkowski K., Chrzestna matka p. Rościszewska M., Przedst. m. Płocka p. Sułowski T., Dca Armii gen. Rydz-Śmigły E., Dca korp. Gen. Konarzewski D., Dca 1 Dyw. płk Dąb-Biernacki S., Dca Piech. dyw. ppłk Popowicz B., Dca pułku ppłk Kozicki S., Major Świtalski Stanisław, ś. p. kpt. Parczyński S., ś. p. por. Goszczyński M., ppor. Ciastoń Jan, ś. p. pchor. Jabłoński J., ś. p. st. sierż. Gryz J., sierżant Pilarski J., ś. p. plut. Aumüller I., kapr. Trzos St., st. szer. Michnowski J., szer. Szafranski R<sup>24</sup>. Po zakończeniu uroczystości dowódca pułku ppłk Stanisław Kozicki przekazał do





Rys. 16. Delegacja u Marszałka Józefa Piłsudskiego z prośbą o przyjęcie odznaki 6 p. p. leg. (Stoją wokół Marszałka Józefa Piłsudskiego: dowódca dyw. płk Jan Kruszewski, dowódca 1 p. p. leg. płk Wenda, dowódca 5 p. p. leg. płk Furgalski, dowódca 6 p. p. leg. Stefan Biestek, dowódca 1 pal leg. płk Filipkowski)<sup>29</sup>

płockiej prasy podziękowanie za ufundowany sztandar.

11 kwietnia 1929 roku Korpus Oficerski pod przewodnictwem dowódcy pułku płk Stefana Biestka postanowił ustanowić nową odznakę pułkową. Przyjęto projekt kpt. Bronisława Sylwina Keneboka z 1 pułku piechoty legionów. Odznaka miała kształt 4 strzał-wici i 4 tarcz toporów z cyfrą pułku. W środku na tarczy wstawiono krzyż z orłem z odznaki 1 brygady Józefa Piłsudskiego. Jako wzór do projektu posłużyła pieczęć kanonika wrocławskiego Zbrostawa z 1276 roku. Projekt ten został przyjęty przez wszystkie pułki 1 Dywizji Piechoty Legionów, z odpowiednią zmianą cyfr na tarczach. Odznaka została zatwierdzona przez Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego i miała być wykonywa-



Rys. 15. Odznaka pamiątkowa 6 pułku piechoty legionów ustanowiona w 1929 roku<sup>28</sup>



Rys. 17. Pamiątkowa srebrna papierośnica 6 p. p. leg<sup>30</sup>

na ze srebra lub białego metalu. Pierwsze nadanie nastąpiło 19 września 1929 roku w Wilnie i zostało zapisane rozkazie nr 205/29 pkt 1. Wśród odznaczonych byli: Prezydent Rzeczypospolitej prof. Ignacy Mościcki, pierwszy Marszałek Polski Józef Piłsudski, gen. dyw. Edward Śmigły-Rydz, śp. em. ks. bp Władysław Bandurski, oraz generałowie: Kazimierz Sosnkowski, Mieczysław Norwid-Neugebauer, Stefan Dąb-Biernacki, Jan Romer, Bolesław Popowicz, Juliusz Rómmel, Jan Kruszewski, Stanisław Skwarczyński, Stanisław Kozicki, Wacław Stachtewicz, Bernard Mond, Wilhelm Orlik-Rückemann. Odznakę otrzymali też: rodzice chrzestni chorągwi pułkowej: Marcelina Rościszewska i Tadeusz Sułowski, Miasto Płock<sup>25,26,27</sup>, Miasto Wilno. W 1931 roku dla nawiązania braterskiej współpracy przyznana została 6 pułkowi strzelców królewskiej Armii Rumuńskiej stacjonującemu w Balti w Besarabii.

Przez cały okres pokoju w II Rzeczypospolitej wszystkim odchodzącym do cywila oficerom Korpusu Oficerski wręczał pamiątkowe srebrne papierośnice.

18 marca 1938 roku zgodnie z rozkazem Ministerstwa Spraw Wojskowych pułk otrzymał nową nazwę: 6 pułk piechoty legionów Józefa Piłsudskiego i był zobowiązany do noszenia na naramiennikach kurtek i płaszczy zamiast nr pułku litery „JP”. Inicjały te na cześć pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego oficerowie i chorążowie mieli mieć wyhaftowane srebrną nicią, a pozostali, niżsi rangą wykonane z białego matowego metalu. Sztandar płocki подарowany pułkowi w 1922 roku pozostał barwą pułku.

### Zakończenie

Historia pułku to piękny szlak bojowy zaczęty w 1726 roku w wojskach królewskich, a kończący się w 1939 roku. Walczył pod Zieleńcami w 1792 roku, w wojnie polsko-austriackiej 1809 i kampanii napoleońskiej 1812. Wpisal się w powstanie listopadowe 1831 roku. Jego historia I wojny światowej i aktywność militarna w wojnie z bolszewikami 1920 roku czyni go wyróżniającym się

i godnym pamięci. Żołnierze pułku otrzymali dziesiątki odznaczeń w postaci orderów, medali i odznak. Wirtuti Militarii najwyższe wojskowe odznaczenie w Polsce pojawiło się w pułku na piersi żołnierza za bitwę pod Zieleńcami i setkach przypadków za wojnę polsko-bolszewicką. Order Wirtuti Militari otrzymał pośmiertnie dowódca baonu zapasowego stacjonującego w Płocku kpt. Mieczysław Głogowiecki poległy w bitwie pod Trzepowem 18 sierpnia 1920 roku i kpt. Henryk Bigoszt na uroczystym rozdaniu krzyży 10 kwietnia 1921 roku w Płocku. Krzyż walecznych ustanowiony w niepodległej Polsce w 1920 roku honorował wielokrotnie bohaterów z 6 p. p. leg. odpierających nawałę wojsk ze wschodu, też za wojnę o Płock. 20 marca 1921 roku Krzyżem za Męstwo i Odwagę 206 Pułku Piechoty Armii Ochotniczej i Obrony Płocka odznaczeni zostali ś. p. kpt. Mieczysław Głogowiecki i por. Józef Łapicki. Szóstacy byli dostrzegani przez płocczan, o nich się pamiętało. Tu powstał ochotniczy pułk dobrzyńsko-płocki, później zapisany jako 206 Pułk Piechoty Armii Ochotniczej dowodzony przez oficera 6 p. p. leg. kpt. Henryka Bigosza. Na pamiątkowej tablicy z nazwiskami poległych za obronę Płocka w 1920 roku umieszczonej na Odwachu, tuż obok płockiej katedry zapisano wielu „szóstaków”, którzy oddali nam swoje życie. Dużym przedsięwzięciem i wydarzeniem dla Płocka było w 1922 roku ufundowanie dla pułku sztandaru. Powstały Komitet zbierał pieniądze, uczestniczył w wydarzeniach pułkowych w Lidzie i Wilnie. Uczestniczył w uroczystości nadania orderu Wirtuti Militari pułkowi i jego symbolicznym przypięciu do warszawskiego sztandaru i uroczystości wręczenia płockiego sztandaru w 1922 roku.

O pułku powstało wiele książek, wierszy, tekstów chwalebnych. Pułkowa historia i tradycja została zapisana w trzech dużych monografiach. Pierwszą była „Jednodniówka w dziesiątą rocznicę 6 p. p. leg.” wydana w Wilnie w 1925 roku, drugą był „Zarys historii wojny pułków polskich 1918–1920. 6 pułk piechoty legionów” wydany w Warszawie w 1929 roku i ostatnie monumentalne 657 stronicowe dzieło wsparte ponad stu zdjęciami i kilku dziesięcioma dokumentami „Historia 6 Pułku Piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego. Tom 1. Tradycja” wydana w 1939 roku w Warszawie. We wszystkich tych pozycjach autorzy i komitety redakcyjne nie napisały żadnego zdania o bitwie z bolszewikami o Płock z 17–19 sierpnia 1920 roku. Płock nie istnieje w tradycji wojskowej pułku, któremu ufundowaliśmy sztandar. Komitet fundacyjny nie miał siły aby na sztandarze, który był wyszywany w Płocku zapisać srebrną nicią heroiczną walkę z bolszewikami. Znalazła się bitwa z 8 sierpnia pod Swiniuchami. Nie było też o nas w kilku stronicowym wniosku o nadanie Orderu Wirtuti Militari pułkowi podpisanemu przez płk Stanisława Kozickiego dowodzącego pułkiem od 16 sierpnia 1920 roku. Szczegółowo opisał walkę z 8 sierpnia pod Świniuchami, z 21 pod Łubinem i 22 pod Turością Kościelną, zabrakło Płocka z 17–19 sierpnia. Nie ma kilku zdań pamięci o dokonaniach jego żołnierzy na polach Trzepowa i ulicach miasta Płocka, o poległych, rannych i zmarłych od ran. Zabrakło świadectwa o bohaterstwie ochotników i płockiej młodzieży z 206 ochotniczego pułku armii ochotniczej sformowanego przy 6 pułku. Historię piszą ludzie, później.

## Przypisy

- <sup>1</sup> B. Gembarzewski, *Rodowody pułków polskich i oddziałów równorzędnych od 1717 roku do 1831*, Warszawa 1925, s. 28.
- <sup>2</sup> www.wikipedia.pl (odczyt 20 października 2013 r.)
- <sup>3</sup> Ibidem.
- <sup>4</sup> *Historia 6 pułku piechoty legionów Józefa Piłsudskiego*, t.I, Tradycja, Warszawa 1939, [dalej : H 6 p.p.l.JP Tradycja] s. 15–16.
- <sup>5</sup> H 6 p.p.l.JP Tradycja, s. 13.
- <sup>6</sup> Ibidem.
- <sup>7</sup> Ibidem.
- <sup>8</sup> Ibidem.
- <sup>9</sup> *Jednodniówka w dziesiątą rocznicę 6 p. p. leg. 1915–1925 r.*, Wilno 1925, s. 7.
- <sup>10</sup> K.J. Waluś, J.H. Waluś, *Krzyż za męstwo i odwagę*, „Notatki Płockie” 2010 nr 1/222
- <sup>11</sup> *Obrona państwa w 1920 roku. Księga sprawozdawczo-pamiętkowa generalnego inspektoratu armii ochotniczej i obywatelskich komitetów obrony państwa*, Warszawa 1923, s. 274.
- <sup>12</sup> Z. Bohusz-Szysko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w 1920 r.*, Warszawa 1931, s. 121.
- <sup>13</sup> H 6 p.p.l.JP Tradycja, s. 64–121. Zginęli w obronie Płocka w bitwie z bolszewikami w 1920 roku:
  - Głogowiecki Mieczysław s. 64,
  - Bielawski Józef s. 84,
  - Barciszewski Wincenty s. 84,
  - Gorczyca Leon s. 86,

- Grodkowski Jan s. 86,
  - Gwiazda Władysław s. 86,
  - Januchta Jacek s. 87,
  - Jezierski Walerian s. 87,
  - Józwiak Kazimierz s. 87,
  - Konojadzki Jan s. 87,
  - Lewicki Bronisław s. 88,
  - Nowakowski Jan s. 90,
  - Skudlarek Józef s. 92,
  - Stanicki Józef s. 92,
  - Szklarski Aleksander s. 93,
  - Wilecki Stanisław s. 94,
  - Zieliński Stanisław s. 95,
- Zmarł od poniesionych ran:
- Świerczewski Stanisław 18.08.1920, s. 112,
- <sup>14</sup> Ibidem.
  - <sup>15</sup> Ibidem.
  - <sup>16</sup> Ibidem.
  - <sup>17</sup> Ibidem.
  - <sup>18</sup> Ze zbiorów autora.
  - <sup>19</sup> H 6 p.p.l.JP Tradycja, s. 23,
  - <sup>20</sup> Ibidem.
  - <sup>21</sup> Ibidem.
  - <sup>22</sup> Ibidem.
  - <sup>23</sup> Ibidem.

<sup>24</sup> Ibidem.

<sup>25</sup> Ibidem.

<sup>26</sup> K.J. Waluś, *Płockie nadruki okolicznościowe w numizmatyce*, Płock 2011, s. 77–78.

<sup>27</sup> *Druk ulotny*, banknot 50 złotych z 1 grudnia 1988 z okolicznościowym nadrukiem „Odznaka pamiątkowa 6 pułku piechoty

legionów nadana miastu Płock” i wizerunkiem odznaki. Banknot wydało Polskie Towarzystwo Numizmatyczne oddział Płock z okazji wystawy pt. 90 lat pamięci płocczan w wojnie polsko-bolszewickiej w 2010 roku.

<sup>28</sup> Ze zbiorów autora.

<sup>29</sup> Ibidem.

<sup>30</sup> Ibidem.

## THE COLOURS AND INSIGNIA OF THE SIXTH LEGIONARY REGIMENT, THE RELATIONSHIP WITH PŁOCK

### Summary

The 6th Legionary infantry Regiment with its tradition dating back to the days of the Polish monarchy. It was raised in 1726 as a Six Foot Cornfield Regiment of His Majesty and the Republic. The regiment was raised as a guardian and protector of Poland. It fought fiercely at Zielence. The regiment fought, taking part in the Polish – Austrian War of 1809 and the Napoleonic campaign from 1812 to 1814. For its courage in battle against the Austrians in 1809 Jozef Poniatowski the Supreme Commander granted the regiment its eagle, the first standard. The regiment served with glory in epic November Uprising in 1830. The regiment was reformed in 1914 and won victories in the First World War. In the reborn Poland it took its place in the Polish Army. The evidence of heroism in the war was provided by the Bolsheviks in 1920. The regiment was at the front in many places, including at Płock. In our fields and streets of Trzepowo many soldiers of the Sixth Legion Regiment were killed. Their memory is honoured on the marble plaque placed on the guardhouse near Płock cathedral and indelibly marked in the regimental colours, when in 1922, the city of Płock funded the standard of the Sixth Legions Infantry Regiment. The soldiers of the Sixth Legion Regiment because of its symbolism: standards, insignia, regimental memorabilia and written materials are assured their place in history and perpetual remembrance in posterity.